

Grecja

Uzdrowiający bogowie i boginie

Asklepios, Amphiaraos, Afrodyta, Apollo, Aristaios, Artemida, Atena, Auxesia, Damia, Demeter, Dionizos, Eileithyia, Epafos, Genetyllis, Hades, Hekate, Helios, Hefajatos, Hera, Herakles, Hermes, Higieja, Izyda, Kabeiroi, Kirke, Leto, Malcates, Muzy, Nimfy, Orfeusz, Paian, Pan, Persefona, Posejdon, Prometeusz, Rhea, Sabazios, Sarapis, Telesforos, Temida, Trofonios, Zeus,

Bogowie i człowiek

Bóstwa greckie nie budziły żadnych duchowych aspiracji i nie były postrzegane jako istoty posiadające doskonałość moralną lub mądrość. Zachowywali się niemoralnie, a zarazem etycznie, zachowując szacunek i świętość przysięgi składanej przed bogami wyższego lub niższego świata.

Byli tak blisko spokrewnieni z ludźmi, że doznawali obrażeń i cierpieli na choroby podobne do ludzkich. Utrzymywali przyjazną komunie z człowiekiem. Byli jego niewidzialnymi towarzyszami i brali czynny udział w intymnych sprawach jego codziennego życia jako pomocnicy, doradcy i przyjaciele; albo jako wrogowie przeciwstawiali mu się i sprowadzili na niego nieszczęście.

Rzeczy dziejące się bez widocznej przyczyny przypisywano nadprzyrodzonym mocom bogów i istotom duchowym niższej rangi. Człowiek szukał w bóstwach swego dobra i radości w tym życiu i polegał na ich nadprzyrodzonych, boskich mocach, liczył na ich pomoc i ochronę w chwilach potrzeby. Miejsce zamieszkania i ranga bóstwa były na tyle dostępne, że niektórzy bohaterowie wstępowali na wyższy poziom i zostawali członkami boskiej rodziny.

Panteon

Każda osada, wioska, plemię, społeczność i państwo miało swoje własne, niezależne bóstwo opiekuńcze.

Rytuały i ceremonie kilku kultów były praktykowane obok siebie; bogowie często mieszały się ze sobą lub zdobywali przewagę, jak Hera w Argolis, Atena w Atenach i Posejdon w Koryncie. Rodzinne lub plemienne koncepcje bóstwa wzmocniły autorytet ojca - obrońcy państwa i ludzkości. Niektóre były uważane przez lokalne tradycje za boskiego przodka społeczności, jak Hermes w Arkadii i Apollo w Delos. Panteon był również często najeżdżany przez bóstwa obcych plemion, które sprowadzały do kraju podbitego swoich własnych bogów i formy kultu. Zagraniczne bóstwa otrzymywały tam przyczółek i zyskiwały przychylność, wpływy i znaczenie. Zeus, przypuszczalnie aryjskiego pochodzenia, osiadł w Dodonie i ostatecznie został władcą nad wszystkim. Dionizos i Orfeusz pochodzili z Tracji, inni to Pelasgia i Frygia (Herodotos, ii, 53); a w późnym okresie, wraz z utratą niepodległości narodowej, sprowadzono bóstwa z Egiptu, Syrii i Persji. Kultury tych krajów wpływały na charakter późniejszych religii greckich. Bogowie jednej społeczności bywali adoptowani przez inne, a kult wielu bogów (politeizm) stawał się powszechny, choć rytuały

dostosowywano do lokalnych idei i zwyczajów. Bóstwa te były elastyczne i rozwijały się konsekwentnie wraz z rozwojem religijnych koncepcji ludzi. Pełniły różne funkcje i przyswajały aspekty różnych osobowości. Z tego powodu miały tendencję do przeistaczania się w oddzielne i odrębne bóstwa, jak Eileithya, która przypuszczalnie pochodziła od Hery i pełniła jej położniczą funkcję. Ale byli bogowie, którzy nigdy nie przeistaczali się. Religie Grecji były połączeniem wielu kultów, istniejących obok siebie, ale różniących się koncepcją i rytuałem.

Inne kultury

EGIPT

W kulcie zmarłych życie pozagrobowe w grobowcu w Amenti istniało, pod wieloma względami było podobne do życia na ziemi; a tekst z Księgi Umarłych daje człowiekowi moc „czynienia wszystkiego, tak jak czyni to na ziemi”.

Co się tyczy idee prehistorycznego animizmu, Egipcjanie wyobrażali sobie, że każda żywa istota lub rzecz ma swojego ducha, czyli demona, i że duchy istnieją w ogromnej liczbie w niebiosach, na ziemi i w świecie podziemnym.

Nigdy nie byli szczególnie dobrzy lub źli w zachowaniu; lecz w trakcie ich rozwoju, w zależności od tego, czy były kierowane przez ducha nadrzędnego, czy działały według własnych upodobań, niektóre okazywały się przyjazne człowiekowi, a inne wrogie.

Duchy odłączyły się od swoich podmiotów; a gdy się pojawiły i były rozpoznane, otrzymywały imiona i mogły stawać się bóstwami.

Egipt był niezwykle bogaty w święta i okresy postne, których liczba przekraczała tysiąc pięćset; i stanowiły one ważny element codziennego i religijnego życia ludu. Wiele było poświęconych bogom, lub świętowaniu ważnych wydarzeń, takich jak nadejście nowej pory roku, lub otwarcie kanałów wodnych.

Magia bogów różniła się od magii ludzkiej jedynie swą wyższą mocą. Posiadanie tajemnych imion bóstw dawało władzę nad demonami i wszystkimi złymi duchami, umożliwiając magowi zmuszanie bóstw niższej rangi do posłuszeństwa wobec bóstwa, które przywoływał i którego prawdziwe imię było mu znane i wykonywało jego wolę. Dlatego zarówno bogowie, jak i ludzie usilnie starali się odkryć tajne imiona najpotężniejszych bóstw.

Nie wiemy dokładnie skąd wziął się w Egipcie zwyczaj wykorzystywania snów i wyroczni sennych; lecz zwyczaj wywoływania snów u ludzi był czymś do czego przywiązywano dużą wagę, a spanie w świątyniach w celu uzyskania uzdrowienia (inkubacja) było powszechną praktyką wśród księży i zwykłych ludzi.

W sanktuarium Ptah Sotmu w Memphis, w okresie farańskim, oferowano pomoc cierpiącym, którzy konsultowali się z kapłanami; a demotyczne inskrypcje Nubii mówią o bóstwach, które przez długie stulecia dawały sny i uzdrowiały ludzi w swoich świątyniach.

Bóstwa Egiptu, zwłaszcza lokalne, były dobroczynne i czuwały nad pomyślnością swoich ludów. Były dla nich jedyną obroną przed wrogami, posiadały dużą wiedzę, znały sposoby zaklinania złych duchów i uzdrawiania chorych. Były one przekazywane przez bogów kapłanom (lub skradzione im przez nich) aby służyły dla dobra ludzkości. Te święte tajemnice musiały być ściśle strzeżone i przekazywane innym jako cenne dary. Lud mocno wierzył w swoje bóstwa, nigdy nie wątpił w skuteczność tych metod terapeutycznych, były one integralną częścią ich religii. Bardzo wiele pomniejszych bóstw doliny Nilu praktykowało uzdrawianie, a niektóre z nich zyskiwały dobrą reputację.

Egipcjanie nie zajmowali się budowaniem wielkich teorii (teologiami), ich teksty zawierają niewiele informacji odzwierciedlających ich poglądy na chorobę; wiemy jednak, że śmierć nie była dla nich czymś naturalnym i nieuniknionym, raczej czymś równoznacznym z zabójstwem lub morderstwem. Życie raz poczęte powinno trwać w nieskończoność - tak myśleli. Wierzyli w złośliwe działanie duchów wobec ludzkości. W ich świecie przez cały czas krążyły demony; a kiedy choroba i śmierć dopadały człowieka, było to wynikiem przekleństw lub ataku wroga, widzialnego lub niewidzialnego, człowieka o złym oku, zwierzęcia lub gada, złego ducha lub ducha zmarłego, a nawet nieożywionego obiektu.

Egipcjanie dzielili ciało ludzkie na trzydzieści sześć części, i wierzyli że nad każdą z nich władzę sprawuje określony bóg.

11) Leki bez magii były bezwartościowe lub nie dawały pełnego efektu, a przy odprawianiu zaklęć egzorcysta wymawiał odpowiednie formuły i/lub podawał specjalne napoje. Uzdrawianie rozwinęło się za pośrednictwem magii, było z nią nierozzerwalnie związane, a wszelkie dowody wskazują na to, że nigdy nie zostało od niej oddzielone.

Ptah był bóstwem terapeutycznym o wielkiej sławie, a jego świątynia w Memphis była czczona ze względu na cudowne uzdrowienia jakich dokonał. Zyskał przydomek bóstwa inkubacyjnego. Wydaje się, że osoby leczone w jego sanktuarium otrzymywały podczas snu objawienia jakie lekarstwa stosować na dane choroby.

Thoth

Thoth z kolei był obrońcą przed złem, a zwłaszcza przed niebezpiecznymi chorobami i złymi demonami. „Mój bóg Thoth jest tarczą moją” (Araslasi Papyrus, t, viii, 3).

Podstawy medycyny polegały na rytuałach i formułach, za pomocą których niewidzialne złośliwe istoty wywołujące chorobę były egzorcyzmowane i wyrzucane z ciał ofiar, a zatem były to praktyki

magiczne. Był on właśnie takim magiem, potężnym patronem lekarzy, którzy błagali go by dał umiejętności „tym, którzy się na tym znają”, „lekarzom, którzy są w jego orszaku” (Hearst medical Papyrus, VI, 10)

Babilonia i Asyria

LUDZIE Babilonii i Asyrii wierzyli, że choroby mają podłoże nadprzyrodzone i są spowodowane działalnością niewidzialnych wrogów, a zwłaszcza obecnością w ciele chorego jakiegoś ducha lub demona. Często było to spowodowane przez jakieś bóstwo lub ludzkiego czarownika, a leczenie zależało od ujarznienia i wypędzenia tej złej istoty przez jakąś wyższą, boską moc. Leczenie chorób było zatem dziedziną związaną z religią i podlegającą kierownictwu kapłanów.

Były bóstwa kosmiczne i narodowe; każde miasto miało swoje główne bóstwo; wokół każdego wielkiego boga były zgrupowane pomniejszych bóstwa, półbogowie i istoty jeszcze niższego rzędu; dzieliły się na dobre i złe, wrogie człowiekowi i posiadające moc wyrządzania mu krzywdy. Dobre duchy były strażnikami ludzkości; każdy z nich miał za zadanie służyć człowiekowi jako przewodnik i stróż;

Badanie struktury wierzeń mieszkańców Babilonii i Asyrii ujawnia fakt, że ich religia opierała się na strachu przed demonami i na wierze w władzę bogów nad nimi, a nie na względach etycznych. Takie względy pojawiły się dopiero znacznie później. Występujące w wielu tekstach terminy takie jak grzech, choroba i opętanie przez złe duchy, były synonimami i wskazywały jedynie na zły fizyczny stan ciała, na który szukano odpowiedniej terapii.

Niewidzialne złe duchy - diabły i demony podzielono na trzy ogólne grupy:

(a) bezcielesne duchy zmarłych, upiory lub edimmu;

(b) nieludzkie, nadprzyrodzone istoty, różniące się od bogów tym, że są niższego rzędu. Nazywano je utukku, rabisu i gaflû lub triady labartu, labasu i ahazu lub jakoś inaczej; oraz

(c) istoty pół-ludzkie, pół-nadprzyrodzone, zrodzone z ludzkiego i duchowego źródła, okropne potwory, które dzielono na grupy i nadawano takie imiona jak lilu, lilitu i ardat lili. Było też wiele innych.

(Edimmu to duch znany w religii sumeryjskiej – jakieś 4000 lat przed Chrystusem. Sumerowie twierdzili, że Edimmu to duchy tych, którzy zostali niewłaściwie pochowani. Zmarli mieli się mścić na żywych i zajmować się wysysaniem energii życiowej z osób młodych).

Bogowie byli uważani za panów i obrońców człowieka, a ponieważ człowiek nie miał oprócz nich innej odpowiedniej obrony przed atakami wrogów, bóstwa wzywano do pomocy za pośrednictwem kapłanów jako ich reprezentatów. Religijne rytualne formy i ceremonie, za pomocą których bogowie byli proszeni o uwolnienie ludzi od wszelkich złych mocy, zostały ustalone przez

kapłanów, którzy jedynie znali metody prześlągiwania i uspokajania bóstw, zyskiwania ich przychylności, w celu uniknięcia nieszczęść, uwolnienia ludzi od demonów i chorób, zapewnienia ich ochrony i czerpania od nich odpowiednich wskazówek na przyszłość. Dlatego też wróżbici i egzorcyści cieszyli się wielkim szacunkiem i poważaniem wśród ludu.

Często sny kierowały sprawami państwa. Isztar, bogini wojny, ukazała się Assurbanipalowi w widzeniu i pokierowała marszem jego armii ku zwycięstwu; a kiedy był zniechęcony i osłabiony, obiecała we śnie, że udzieli mu swojej pomocy i pomoże mu w pokonaniu wrogów w bitwie.

Spanie w świątyni czyli inkubacja.

Wierzono, że odpowiedź na modlitwę i boskie kierownictwo najlepiej można uzyskać w świętych miejscach, a prorocze sny były wywołane obecnością bóstwa. Dlatego ludzie odwiedzali świątynie, gdzie po odmówieniu modlitwy i złożeniu ofiary, zapadali w sen z nadzieją, że otrzymają od boga wizję i odpowiednie wskazówki, dzięki czemu doznadzą ulgi w swoich obecnych nieszczęściach i cierpieniach i będą mogli uniknąć cierpienia w przyszłości. Takie sny najczęściej pojawiały się rano; a wszystkie wizje były interpretowane przez shailu, kapłana b̄aru, a interpretację takiego kapłana lub kapłanki nazywano t̄ertu, czyli boską decyzją lub wyrocznią boga. Sen świątynny (inkubacja) był terapią stosowaną we wszystkich nagłych przypadkach, zwłaszcza w celu wyleczenia chorób, i był uważany przez kapłanów za procedurę religijną. To oni bywali się "zawodowymi śniarzami" dla osób potrzebujących pomocy, a także interpretatorami ich snów. Przyjaciele osób które nie mogły przybyć do świątyni z jakichś powodów, często byli inkubowani za nich.

Podobno (Arrianos, de Expeditione Alexandri, VII, xxvi) podczas śmiertelnej choroby Aleksandra Wielkiego w Babilonie jego generałowie spali za niego w E-Sagila, świątyni Marduka, w nadziei otrzymania objawienia, dzięki któremu mógłby zostać uzdrowiony. Korzystanie z wyroczni snów było powszechnym zwyczajem na całym Wschodzie, w zachodniej Azji, w Egipcie i Grecji. Pochodzenie tego zwyczaju było przedmiotem wielu badań starożytnych źródeł, religijnych i cywilizacyjnych praktyk narodów Wschodu, ale jak dotąd, kwestia ta jest nadal niejasna, chociaż wydaje się, że tradycja snu świątynnego jest starsza i prawdopodobnie bardziej rozwinięta w religiach zlokalizowanych w dolinach Eufratu i Tygrysu, zwłaszcza wśród czcicieli akadyjskiego boga Ea z Eridu.

Lekarze wydają się być dobrze zorganizowaną hierarchią, ale uważa się, że ci, którzy nie byli jednocześnie kapłanami, cieszyli się stosunkowo niewielkim szacunkiem społecznym, ponieważ magia w połączeniu z ceremoniami religijnymi i podawaniem leków, wykonywana kapłana egzorcyisty, była ogólnie preferowana i uważana za najbardziej skuteczny rodzaj terapii.

SHAMASH

Bóg słońca Babilonii, wódz triady bóstw kosmicznych a zarazem Syn Grzechu, bóstwo księżyca, był obrońcą dobra i mścicielem zła, reprezentując sprawiedliwość i będąc najwyższym sędzią zarówno w niebie jak i na ziemi. Królowie Asyrii nazywali go najwyższym bóstwem wyroczni; był znany jako "pan wróżb" lub "pan wizji", a jego kult był szeroko rozpowszechniony. W Lara na południu, i w Nippur na północy, poświęcono mu świątynie, zwane E-babbar. Szamasz był również wybitnym bóstwem uzdrawiającym, a jego imię często pojawiało się w zaklęciach nad chorymi. Proszono go też o przedłużenie życia.

Astarta

Głównymi bogami panteonu był Baalat lub Astarta, hebrajska Asztoret, która była panią miasta Gebal, czyli Byblos, a zarazem jednym z najważniejszych bóstw Fenicji. Reprezentowała miłość, płodność i zdolności reprodukcyjne natury. Została utożsamiona z Isztar, boginią Babilonii i Asyrii, Kybele z Frygii i Afrodytą z Grecji. Miała liczne świątynie w Fenicji i czczono ją wszędzie tam, gdzie rozciągały się wpływy fenickie. Hierodules, qedheshim, święci mężczyźni, i qedhesôth, święte kobiety, odwiedzali świątynie tej bogini; a święta prostytutka, która była powszechna w podobnych kultach w całej zachodniej Azji, była dominującą częścią tych obrzędów (Herodotos, I, 199). Kobiety, a nawet dziewice, poświęcały swoją czystość na cześć tej bogini i zdobycie jej łaski (Lucian, de Dea Syria, 6). Astarta zdaje się nie mieć charakteru bogini uzdrowicielki.

Ze wszystkich świątyń punickiej Kartaginy jedyną, która jest opisana w starożytnych tekstach, jak i odkryta archeologicznie, jest ta, która znajdowała się na szczycie cytadeli poświęconej Eshmunowi. Została zniszczona podczas oblężenia w 146 roku pne. Kartaginę nazywano Miastem Króla Zdrowia, a jego boga Eshmun.

Sanktuarium Eshmun Melqart znajdowało się na niskim wzgórzu, zwanym Batsalos, w słonych lagunach, w pobliżu Kition, na Cyprze (WNP I, 16); a wykopaliska z 1894 roku ujawniły fundamenty małego budynku, prawdopodobnie sanktuarium tego bóstwa. Część tych ruin została umieszczona w Muzeum Ashmolean w Oksfordzie.

Wydawałoby się, że Eshmun był przede wszystkim bóstwem odnowy życia w zmieniających się porach roku. W związku z tym był powiązany z Astartą, boginią płodnej natury, oraz z Melqart, boginią odnawiającą boskość; i prawdopodobnie utożsamiano go z greckim Dionizosem - bogiem, który regularnie budzi życiodajne siły, a już na pewno z bogiem Asklepiosem - bogiem uzdrawiającym i odnowicielem życia.

UZDRAWIĄCY BOGOWIE STAROŻYTNYCH INDII

Aryjczycy i choroba.

WŚRÓD Aryjczyków w starożytnych Indiach chorobę uważano za przejaw woli lub mocy jakiejś nadprzyrodzonej istoty. Mogła ona pochodzić od bogów, jako kara za grzech, (jak w przypadku opuchlizny) lub może to być spowodowana zwykłym kaprysem złowrogiego bóstwa. **Od najdawniejszych czasów wierzone, że wszystkie chorobliwe stany umysłu i ciała, z wyjątkiem tych, które uważano za boską zemstę, wynikały z ataków lub opętania przez złe duchy, które otaczały człowieka ze wszystkich stron.** Leczenia można było dokonać jedynie przez przebłaganie, uspokojenie lub wygnanie ich; a bogowie byli wzywani do pomocy poprzez stosowanie wedyjskich praktyk religijnych - hymnów, modlitw i ofiar.

Ponad sto hymnów i fragmentów hymnów służących do wzywania bogów w celu wyleczenia z chorób, oraz listę ofiar, lekarstw, magicznych formuł i zaklęć, można znaleźć w Atharvan Samhitas. Praktyki, którym mają temu towarzyszyć, znajdują się w rozdziałach bhaisajya (xxv xxxII) Sutry Kausika.

Okazuje się, że starożytni bogowie Hindusów byli specjalistami w niejednej dziedzinie. Wielu z nich pełniło funkcję uzdrowicieli. Jest o nich mowa w hymnach i eposach jako o lekarzach, a także bóstwach kierujących mocami natury lub wykonujących inne funkcje. Nie byli lekarzami służącymi wyłącznie chorym i cierpiącym.

Agni

(„Ogień”) był jednym z wielkich pierwotnych bóstw Rigwedy, głównym bóstwem ludów indoeuropejskich - Irańczyków, Greków, Rzymian i Bałtosławów. W późniejszych źródłach symbolizuje niematerialny ogień boskiej inteligencji i jest opiekunem świata. Jest też źródłem ognia ofiarnego, Grhapati, „panem urodzonych”, „najbliższym przyjacielem”, którego ludzie goszczą w swoim ognisku domowym. Jest bogiem kapłanów i kapłanem bogów. Zmienia postać jak chce, a jednym z jego wielkich czynów było spalenie rakszasów, którzy sprofanowali ofiarę. Inspiruje ludzi i chroni przed złem (Rigveda, I, lxxxix).

W Atharvavedzie jest boskim „lekarzem, twórcą leków” (V, XXIX, 1), jest wzywany, aby przywrócić choremu człowiekowi ciało zżarte przez piśachów (ww. 4 5, 12 13). Wypala truczną węży, pali gobliny - tak jak w Wedach (ib, VII, 1) i jest wzywany, aby wyzwolić z obłądu (Atharva., VI, cxi). Inwokacja do tego boga ognia z powodu ukąszeń węży i chorób skóry (raka) połączona była z zabiegiem kauteryzacji. Głównym rytuałem ofiarnym przeciwko opętaniu przez demony było palenie pachnących substancji i fumigacja. Agni był przywoływany w modlitwie głównie w celu ochrony ciała, wzroku (Vâjasaneyi Samhitâ, III, 17), ożywienia umysłu i przedłużenia życia (Atharva., II, XI, 4), niemniej, mity na jego temat nie przedstawiają go jako wielkiego uzdrowiciela.

ASVINI

W panteonie wedyjskim Aswinowie (Jeźdźcy) są bliźniaczymi synami słońca, nieba, niebios, oceanu lub rzeczy stworzonych i zajmują ważne miejsce w Rygwedzie. Są personifikacją zmiernych poprzedzającego świt i zmiernych wieczornego;

Bhaisajjaraja i Bhaisajyaguru

Bhaisajjaraja i Bhaisajyaguru (Król Uzdrawiania), w późniejszym buddyzmie szkoły Mahāyāna (Wielkiego Pojazdu), jest jednym z wielu Bodhisattwów Mahasattwów (potencjalnych Buddów najwyższej klasy). Dla buddystów zamieszkujących kraje północne stał się bogiem uzdrawiającym i zyskał dużą popularność w Tybecie, Chinach i Japonii.

Przekład: Jerzy Sędziak, wrzesień 2023

© Copyright by Jerzy Sędziak